

CAUSES OF DISPOSITIONAL FORGIVENESS (OF SELF, OTHERS AND SITUATIONS)

Ioana-Camelia Zmău
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present study aims to analyze the influence of some factors such as gender, age, demographic data on region of residence (urban versus rural residence) and Christian confession of faith (Orthodox versus Catholic) determines the readiness to forgive among the Romanian population. We focused on dispositional forgiveness (the general tendency to be forgiving) taking into consideration three dimensions of forgiveness: Forgiveness of Others, Forgiveness of Self and Forgiveness of Situations, negative uncontrollable circumstance. The study was conducted on a group of subjects consisting of 840 participants who filled in the Heartland Forgiveness Scale (HFS; Thompson et al., 2005). Our results showed that there was an influence the investigated factors on the disposition of forgiveness. Therefore, results indicate that women have a more permissive attitude towards themselves and their own mistakes than men. Urban participants are more forgiving than rural participants. Individuals who are in a prolonged adolescence (between 20 and 24 years old) are more forgiving. The tendency to forgive others and to forgive the negative circumstances is significantly bigger among orthodox participants. These findings emphasize the importance of age and gender when investigating forgiveness.

Keywords: dispositional forgiveness, forgiveness of others, forgiveness of self, forgiveness of situations, group differences

Introducere

Interesul în psihologie pentru domeniul iertării este relativ recent, deși conceptul este foarte vechi și omniprezent în viața noastră de zi cu zi, indiferent de spațiul geografic, genul biologic, vîrstă sau religie.

La nivel general, iertarea poate fi înțeleasă ca un răspuns de tip prosocial adoptat în cadrul unui conflict interpersonal, ce are în vedere renunțarea persoanei prejudiciate (victimei) la resentimente, dorința de umilire ori răzbunare a ofensatorului, în vederea împăcării (sau uneori nu) a celor două părți implicate, dar cu siguranță duce la restaurarea echilibrului interior. Așadar, iertarea este un fenomen complex (Enright și Fitzgibbons, 2000) o alegere liberă, o opțiune, un dar pe care victima îl poate face atît ofensatorului, cît mai ales sieși (Enright, 2001). Este un proces de transformare, în continuă desfășurare, o evoluție (Jampolsky, 2008), ce implică dimensiunile: emoțională, comportamentală, cognitivă, interpersonală și motivațională (Enright și Fitzgibbons, 2000; apud Ho și Fung, 2011; McCullough et al., 2001; Berry et al., 2005; Yamhure Thompson et al., 2005). Adesea iertarea presupune timp și uneori este posibil ca procesul iertării să nu se încheie niciodată.

În literatura de specialitate iertarea poate fi văzută atît ca o dispoziție sau trăsătură de personalitate (McCullough și Worthington, 1999; Berry, Worthington, Parrott, O'Connor și Wade, 2001; Brown, 2003; Mullet, Barros, Frongia, Usaie, și Shafighi, 2003), cît și ca o stare, un răspuns la o anumită greșeală. Luînd în considerare această idee, se realizează o diferențiere dintre iertarea *dispozițională* și cea *situațională* (McCullough și Witvliet, 2002). Iertarea *dispozițională* se referă la tendința generală și stabilă a unei persoane de a ierta în timp situații ori greșelile celorlalți; totodată arată tendința personală de a acționa cu îngăduință în cele mai multe cazuri din viață, avînd o aplicabilitate în circumstanțe generale. În acest sens, iertarea a fost definită ca fiind dispoziția persoanelor care se simt nedreptățite de a abandona furia resimțită pentru cineva privindu-l pe cel care greșește în termeni binevoitori. Iertarea

situatională este descrisă ca fiind o reacție pozitivă la o anumită situație (Mullet *et al.*, 2005); face referire la ceea ce se întâmplă în cadrul unor circumstanțe particulare, legate de cazuri concrete de transgresiune, care solicită din partea victimei un răspuns specific, adaptat, contextualizat.

Deși simțul comun privește iertarea în raport cu celălalt, ca o consecință a unei relații interpersonale (victima iartă ofensator), în literatura de specialitate au fost identificate alte două surse ale transgresiunii cărora li se poate adresa iertarea: propria persoană (iertarea de sine) și o situație exterioară (iertarea situațiilor). *Iertarea de sine* se referă la existența unei atitudini permisive față de sine și propriile greșeli, în vreme ce *iertarea situațiilor* face referire la ușurința cu care indivizii acceptă și iartă circumstanțele negative ale existenței lor. Cea din urmă se referă la ceea ce adesea numim „soartă”, un dezastru natural sau o situație de război, percepută de către cineva dincolo de controlul său (Yamhure Thompson *et al.*, 2005). Sunt voci care susțin că iertarea nu este posibilă în ultima situație, ci doar între persoane, neexistând o relație în raport cu obiectele ori situațiile.

Beneficiile iertării sunt de necontestat, contribuind semnificativ la sănătatea fizică, emoțională și psihică (Enright *et al.*, 2001; Seybold *et al.* 2001; Toussaint *et al.* 2001; Lawler *et al.* 2005; Jampolsky, 2008).

În încercarea de a identifica *factorii* determinanți ai iertării, au fost analizate o serie de variabile. Înțeleasă ca fiind o valoare fundamentală a ființei umane, ca virtute, credință și practică religioasă în relația cu divinitatea și cu ceilalți semenii (Curelaru, 2014), adesea iertarea a fost pusă în legătură cu *religiozitatea* și *spiritualitatea*. Cercetările în acest domeniu arată faptul că religiozitatea corelează pozitiv cu iertarea (A. Fox, T. Thomas, 2008; S. J. Sandage, S. Crabtree, 2012). Comunitățile religioase pot facilita iertarea interpersonală, atunci când aceste comunități își dedică resurse intenționale spre iertare și vindecare spirituală și emoțională (Wuthnow, 2000). Persoanele care se angajează în *forme de coping religios* prin iertare, privesc imaginea ofensatorului cu mai puțină demonizare.

Cu toate acestea, multe studii au arătat că nu afilierea religioasă (ortodoxă/ catolică, etc) prezintă diferențe semnificative în privința iertării sau a stării de bine, ci mai degrabă nivelul religiozității sau frecvența practicilor religioase. Un nivel crescut al religiozității a fost predictor semnificativ al iertării (de sine, a celorlalți și a situației) (McCullough și Worthington, 1999; Passmore, Rea, Fogarty, Zelakiewicz, 2009).

În ceea ce privește influența genului biologic asupra disponibilității de a acorda iertarea, cercetările anterioare au demonstrat rezultate contradictorii: fie nu a fost găsit niciun efect al genului asupra iertării (Worthington *et al.*, 2000; Berry *et al.*, 2001, Macaskill *et al.*, 2002; Toussaint și Webb 2005; Maltby *et al.*, 2007), fie s-a ajuns la concluzia că femeile sunt în medie mai iertătoare decât bărbații (Miller *et al.*, 2008).

Au fost înregistrate și diferențe interculturale în ceea ce privește relația dintre gen și iertare (Kadiangandu, Mullet, și Vinsonneau, 2001; Fu, Watkins, și Eadaoin, 2004).

Foarte puține studii au investigat diferențele de vârstă în iertarea unor greșeli din viața reală (Romero și Mitchell 2008; Subkoviak *et al.* 1995; Younger *et al.*, 2004). Analizând relația dintre *vârsta cronologică* și tendința de a oferi iertarea, s-a constatat că disponibilitatea spre iertare crește odată cu înaintarea în vârstă, prin urmare adulții mai în vârstă par a fi mai iertători decât adulții mai tineri (Enright, 2001; Younger *et al.*, 2004). Explicațiile acestei constatări se regăsesc în teoria și cercetările cu privire la dezvoltarea socio-emoțională pe parcursul întregii vieți: persoanele mai în vârstă se angajează mai des în strategii care optimizează pozitiv experiențele sociale și minimizarea celor negative, evitând astfel conflictele, în timp ce tinerii se angajează în comportamente de confruntare atunci când sunt supărați (Birditt *et al.*, 2005; Luong *et al.*, 2011).

Studiul de față

Scopul prezentului studiu este acela de a identifica dacă factorii care influențează acordarea iertării (celorlalți, de sine și a situațiilor), menționați de literatura de specialitate, apar ca factori de influență și în cazul populației românești. Prin urmare, studiul își propune să investigheze existența unor diferențe semnificative între o serie de variabile demografice, precum genul biologic, vârsta, mediul de reședință și confesiunea creștină a participanților în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea.

Ipotezele testate sunt: 1. Femeile au tendința de a acorda cu o mai mare ușurință iertarea comparativ cu bărbații; 2. Există diferențe semnificative în ceea ce privește mediul de reședință al celui care oferă iertarea și disponibilitatea sa de a ierta. 3. Disponibilitatea de a ierta variază în funcție de confesiunea creștină a celor care sunt în situația de a oferi iertarea; 4. Acordarea iertării variază în funcție de vârstă, în sensul că dispoziția de a ierta este semnificativ mai ridicată cu cât persoanele sunt mai în vârstă;

Metoda

Participanți

Lotul investigat în cadrul acestui studiu a fost compus din 840 de participanți (409 bărbați și 431 femei) cu vârsta cuprinsă între 14 și 65 de ani ($M=31.22$; $SD=12.70$). Vârsta medie a bărbaților este de 31.05 ($SD=12.80$) și cea a femeilor de 31.37 ($SD=12.61$).

În proporții relativ egale, 52.5% dintre participanți provin din mediul urban ($N=441$) și 47.5% din mediul rural ($N=399$). Dintre aceștia, 40.8% au studii universitare ($N=343$), 30.4% post-universitare ($N=255$), 27% liceale ($N=227$) și 1.8% au studii gimnaziale ($N=15$).

Toți participanții sunt de religie creștină: 505 de participanți au declarat că sunt de confesiune ortodoxă (60.1%), iar 335 de confesiune catolică (39.9%).

Instrumente și procedura

Pentru testarea ipotezelor formulate, am utilizat **Scala iertării Heartland** (HFS; Thompson et al., 2005). Aceasta vizează tendința generală sau dispoziția indivizilor de a ierta, care se manifestă în cele mai multe cazuri în viață, indiferent de situație, timp sau tipul relației interpersonale. La nivel general, iertarea este un complex de transformări (de la negativ la pozitiv) la nivel emoțional, comportamental, cognitiv și nu în ultimul rând motivațional ale victimei în raport cu ofensatorul (Yamhure Thompson et al., 2005). HFS este un chestionar de autoevaluare care conține 18 itemi cotați pe o scala de tip Likert în 7 trepte, care variază de la *aproape întotdeauna fals pentru mine* (1) la *aproape întotdeauna adevărat pentru mine* (7). Participanții sunt rugați să evalueze modul în care ei reacționează de obicei în diverse circumstanțe cu conotație negativă. Itemii 1, 3, 5, 8, 10, 12 și 14 sunt itemi direcți, iar ceilalți itemi (2, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17) sunt inversați. Pentru itemii inversați, unui răspuns cotat cu 7 îi corespunde scorul 1, iar unui răspuns de 1 îi corespunde scorul 7. Scorul minim obținut poate fi 18, iar cel maxim 126. Scorurile mari indică o disponibilitate ridicată în a ierta, iar scorurile mici un nivel scăzut al acesteia. Coeficientul de consistență internă obținut de noi este de $\alpha=.873$. Cei 18 itemi sunt distribuiți pe trei dimensiuni indicând surse ale transgresiunii cărora li se poate adresa iertarea: iertarea de sine (itemii 1-6), iertarea altor persoane (itemii 7-12) și iertarea de situații (itemii 13-18).

Rezultate

Înainte de a analiza rezultatele am verificat normalitatea distribuției utilizând testul Kolmogorov-Smirnov pentru fiecare instrument aplicat. Rezultatele au arătat o distribuție normală a scorurilor. Având în vedere normalitatea distribuției, am putut analiza datele cu ajutorul Testelor t pentru eșantioane independente și metodei Anova One-Way.

Diferențe de gen în acordarea iertării

Pentru a verifica dacă există diferențe semnificative între participanții bărbați și cei de sex feminin în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea, am utilizat Testul t pentru

eșantioane independente. Rezultatele arată faptul că, în general femeile acordă iertarea cu o mai mare ușurință comparativ cu bărbații: $t(838) = -1.833$, $p = .067$; există diferențe marginal semnificative în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea între femei și bărbați, în sensul că femeile iartă mai ușor ($M = 77.106$) comparativ cu bărbații ($M = 74.824$).

Investigînd diferențele de gen asupra celor trei dimensiuni ale iertării: iertarea celui alt, iertarea de sine și cea în raport cu situația, am constatat că:

- există diferențe semnificative între femei și bărbați în ceea ce privește *iertarea de sine* ($t(838) = -2.148$, $p = .032$), în sensul că femeile au o atitudine mult mai permisivă față de sine și propriile greșeli ($M = 27.71$) comparativ cu bărbații ($M = 26.55$);
- nu există diferențe semnificative între participanții de sex feminin ($M = 24.17$) și cei de sex masculin ($M = 23.65$) în ceea ce privește ușurința de a ierta greșelile persoanelor din jur, *iertarea celorlalți* ($t(838) = -1.339$, $p = .181$);
- nu există diferențe semnificative între femei ($M = 25.23$) și bărbați ($M = 24.63$) în ceea ce privește ușurința de a accepta și iarta circumstanțele negative ale existenței lor, *iertarea situațiilor* ($t(838) = -1.297$, $p = 0.195$).

Diferențe în lotul studiat între participanții din mediul rural și cei din mediul urban în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea

Rezultatele Testului t arată că tendința de a ierta diferă semnificativ în funcție de mediul de reședință ($t(838) = 5.651$, $p < .001$), în sensul că persoanele din mediul urban ($M = 79.32$) acordă iertarea cu o mai mare ușurință comparativ cu cei din mediul rural ($M = 72.32$). La toate cele trei dimensiuni ale iertării, analiza statistică a permis identificarea unor diferențe semnificative, mediile scorurilor obținute de participanții din mediul urban fiind semnificativ mai mari comparativ cu cele ale participanților din mediul rural: indivizii din mediul urban au o atitudine semnificativ mai permisivă față de sine și propriile greșeli ($M = 28.25$) în comparație cu cei din mediul rural ($M = 25.91$): ($t(838) = 4.339$, $p < .001$); tendința de a acorda iertarea celui alt ($t(838) = 4.555$, $p < .001$) este semnificativ mai ridicată la participanții din mediul urban ($M = 24.75$) față de cei din mediul rural ($M = 22.99$); ușurința de a accepta și iarta circumstanțele negative ale existenței (iertarea situațiilor) este semnificativ mai mare ($t(838) = 6.284$, $p < .001$) în rândul celor din mediul urban ($M = 26.31$) în comparație cu cei din mediul rural ($M = 23.42$).

Diferențe între participanții de confesiune ortodoxă și cei de confesiune catolică în acordarea iertării

Dispoziția de a ierta în general diferă marginal semnificativ în funcție de confesiunea creștină a participanților ($t(838) = .123$, $p = .069$), în sensul că cei de confesiune ortodoxă ($M = 76.92$) acordă iertarea mai ușor comparativ cu cei de confesiune catolică ($M = 74.60$). Tendința de a acorda iertarea celorlalți ($t(838) = 2.317$, $p = .021$) și iertarea circumstanțelor negative ale existenței ($t(838) = 2.559$, $p = .011$) sunt semnificativ mai mari în rândul participanților ortodocși ($M_{iertarea\ celorlalți} = 24.28$, $M_{iertarea\ situațiilor} = 25.42$) comparativ cu cei catolici ($M_{iertarea\ celorlalți} = 23.36$, $M_{iertarea\ situațiilor} = 24.21$). Datele obținute arată faptul că nu există diferențe semnificative la subscala iertarea de sine ($t(838) = .340$, $p = .734$) între participanții ortodocși ($M = 27.22$) și cei catolici ($M = 27.03$).

Diferențe de vîrstă în acordarea iertării

Pentru a identifica dacă există diferențe semnificative în funcție de vîrstă în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea am aplicat metoda Anova One Way, avînd ca variabilă independentă *vîrsta participanților* și variabila dependentă *acordarea iertării dispoziționale*. Am constatat că testul Levene infirmă omogenitatea varianței la nivelul grupurilor de vîrstă comparate (Levene F (5,834) = 2.993, $p = .011$); o valoare semnificativă a

acestua, $p < .05$, demonstrează în cazul de față că varianțele sunt inegale, prin urmare, am utilizat un test alternativ la ANOVA, testul Welch, în locul testului F, pentru decizia statistică cu privire la diferența între grupuri. Rezultatul testului Welch este semnificativ ($W(5, 301, 221) = 7.037$; $p < .001$), acordarea iertării variază semnificativ în funcție de vârsta indivizilor. Pentru a verifica între care din grupele de vârstă sunt semnificative diferențele am aplicat testul post hoc. Luând în calcul că testul Levene nu a confirmat omogenitatea varianței, nu au fost citite valorile pentru testul Bonferoni, ci cele de la testul Tamhane.

Rezultatele obținute au evidențiat existența unor diferențe semnificative între indivizii de 20-24 de ani, pe de o parte, și cei de 14-19 de ani, 35-44 de ani, respectiv 45-54 de ani, pe de alta parte, cât și între cei de 45-54 de ani față de cei de 55-65 de ani, în ceea ce privește disponibilitatea de a acorda iertarea în general. Astfel, indivizii cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani (stadiul vârstei adolescenței prelungite) oferă iertarea într-o măsură semnificativ mai mare ($M = 81.15$) comparativ cu cei aflați la vârsta adolescenței, 14-19 ani ($M = 74.41$): $M_{dif} = -6.734$, $p = .002$, cei de vârstă adultă precoce, 35-44 de ani, ($M = 73.85$): $M_{dif} = 7.294$, $p = .006$, și respectiv față de cei de 45-54 de ani, vârsta adultă mijlocie ($M = 70.13$): $M_{dif} = 11.019$, $p < .001$. Participanții cu vârsta cuprinsă între 45-54 de ani sunt semnificativ mai puțin dispuși să ierte comparativ cu cei de 55-65 de ani, aflați la vârsta adultă tardivă ($M = 79.54$): $M_{dif} = -9.418$, $p = .033$. Nu au existat diferențe semnificative între celelalte grupe de vârstă.

În ceea ce privește *iertarea de sine*, am constatat că media scorurilor obținute la subscala iertarea de sine de către participanții cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani ($M = 29.05$) este semnificativ mai mare comparativ cu media obținută de cei cu vârsta de 14-19 ani ($M = 26.57$), cu media scorurilor obținută la iertarea de sine de către indivizii cu vârsta cuprinsă între 35-44 de ani ($M = 25.78$), cât și față de media celor de 45-54 de ani. Prin urmare, participanții aflați la vârsta adolescenței prelungite (20-24 de ani) au atitudini semnificativ mai permissive față de sine și propriile greșeli comparativ cu cei aflați la vârstele: adolescenței (14-19 de ani), adultă precoce (35-44 de ani) și adultă mijlocie (45-54 de ani). Nu au existat diferențe semnificative între celelalte grupe de vârstă.

La variabila *iertarea celorlalți*, am identificat unele diferențe semnificative: indivizii cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani iartă greșelile celor din jur într-o măsură semnificativ mai mare ($M = 25.35$) comparativ cu indivizii de 14-19 ani ($M = 23.33$, $M_{dif} = 2.016$, $p = .008$) și cu cei cu vârsta cuprinsă între 45-54 de ani ($M = 21.83$, $M_{dif} = 3.521$, $p < .001$). Am constatat o altă diferență marginal semnificativă în privința iertării celorlalți ($M_{dif} = 1.826$, $p = .062$), între persoanele cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani ($M = 25.35$) și cele de 35-44 de ani ($M = 23.52$), în sensul că primele sunt semnificativ mai dispuse să acorde iertarea celorlalți. O tendință semnificativ mai accentuată de a acorda iertarea celor din jur prezintă participanții aflați la vârsta tinereții, 24-34 de ani ($M = 24.22$, $M_{dif} = 2.390$, $p = .006$) și cei de vârstă adultă tardivă, 55-65 de ani ($M = 25.05$, $M_{dif} = 3.22$, $p = .005$) comparativ cu cei care au vârsta cuprinsă în intervalul 45-54 de ani, vârsta adultă mijlocie ($M = 21.83$).

În privința variabilei vârsta participanților există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește iertarea situațiilor ($p < .001$). Indivizii de 20-24 de ani (vârsta adolescenței prelungite) ($M = 26.75$) acceptă și iartă circumstanțele negative ale existenței lor semnificativ mai ușor comparativ cu cei de 14-19 ani (vârsta adolescenței) ($M = 24.51$, $M_{dif} = 2.236$, $p = .021$), cei de 25-34 de ani (vârsta tinereții) ($M = 24.77$, $M_{dif} = 1.978$, $p = .046$), cei de 35-44 de ani (vârsta adultă precoce) ($M = 24.55$, $M_{dif} = 2.200$; $p = .039$), respectiv cu participanții de 45-55 de ani (vârsta adultă mijlocie) ($M = 22.91$, $M_{dif} = 3.837$, $p < .001$). În același timp, nu se constată diferențe semnificative în ceea ce privește iertarea situațiilor între participanții de 20-24 de ani și cei de 55-65 de ani ($p = .993$) și nici între celelalte categorii de vârstă.

Concluzii și discuții

În cadrul acestui studiu am analizat iertarea dispozițională în relație o cu serie de factori: genul biologic, vârsta, mediul de reședință și confesiunea creștină în rîndul populației de români.

Din cele patru ipoteze formulate, trei au fost confirmate, iar ultima a dezvăluit rezultate în sensul opus celui așteptat.

Prin urmare, prima ipoteză anticipa diferențe de gen în acordarea iertării. Ne-am așteptat ca *femeile* să fie mai dispuse să acorde iertarea comparativ cu bărbații. Această ipoteză a fost confirmată atunci cînd am analizat scorurile obținute la iertarea dispozițională. Investigînd diferențele de gen asupra celor trei dimensiuni ale iertării, am descoperit de asemenea diferențe semnificative între femei și bărbați în ceea ce privește iertarea de sine: femeile au o atitudine mult mai permisivă față de sine și propriile greșeli. În schimb, nu am obținut diferențe semnificative în funcție de gen, în ceea ce privește iertarea celorlalți și nici de situații. Așadar, datele suțin rezultate anterioare menționate în literatura de specialitate (Miller *et. al.*, 2008). O posibilă explicație se referă la faptul că femeile au un profil mental centrat pe empatie, compasiune, grijă și responsabilitate în relațiile cu ceilalți. Este bine cunoscut faptul că în multe cercetări iertarea corelează pozitiv cu o serie de variabile, precum comportamentul prosocial, speranța, compasiunea, empatia, afectivitatea, onestitatea-smerenia (Mullet *et. al.*, 2005; Strelan *et al.*, 2011; McCullough *et. al.*, 2002), caracteristici ce se manifestă mai intens în rîndul femeilor comparativ cu bărbații. Posibile explicații pentru existența diferențelor de gen în acordarea iertării pot fi găsite în domeniul agresiunii, mîniei și răzbunării. De exemplu, într-un studiu (Sukhodolsky *et. al.*, 2001) s-a constatat că bărbații comparativ cu femeile au o tendință mai mare de a găzdui gînduri de răzbunare atunci cînd rememoraau experiențe provocate de furie.

În cadrul celei de a doua ipoteze a studiului am presupus că vom identifica diferențe semnificative în ceea ce privește tendința de a ierta în funcție de distribuția geografică a participanților (urban versus rural). Așadar, analiza statistică a reliefat acest aspect: pentru toate dimensiunile iertării (celorlalți, de sine și a situațiilor) s-au obținut scoruri semnificativ mai mari în rîndul populației din *mediul urban* comparativ cu cei din *mediul rural*.

O posibilă explicație a acestor rezultate constă în cunoscutul fapt că în România există un clivaj de dezvoltare existent între cei care locuiesc în mediul rural și cei din mediul urban. Iertarea corelează pozitiv cu dezvoltarea spirituală, cu iubirea necondiționată, cu trebuința de autorealizare și dezvoltare personală. Deși iertarea este o valoare morală promovată în ambele medii, este foarte probabil ca aceste diferențe semnificative să apară datorită faptului că persoanele din mediul urban au acces mai bogat la o paletă întregă de resurse (educaționale, informaționale, economice, financiare, tehnologice etc) comparativ cu cei din mediul rural. Așadar, persoanele din mediul urban au parte de mai multă și diversă socializare, fiind mai puțin conservatori și totodată mai deschiși la noutate, în căutarea dezvoltării personale, fiind orientați în direcția auto-actualizării. Mai mult, în mediul urban sunt promovate cursuri, workshop-uri, prelegeri ce au ca scop dezvoltarea personală, activarea Sinelui la care membrii comunității participă, în schimb este probabil ca cei mai mulți din mediul rural să fie încă în căutarea satisfacerii unor nevoi primare, de bază.

Testînd ipoteza a treia, s-a constatat faptul că persoanele de confesiune ortodoxă acordă iertarea mai ușor comparativ cu cei de confesiune catolică. De asemenea, am constatat că tendința de a acorda iertarea celorlalți și iertarea circumstanțelor negative ale existenței sunt semnificativ mai mari în rîndul participanților ortodocși. În schimb, nu s-au identificat diferențe semnificative la scala iertarea de sine între participanții de confesiune ortodoxă și catolică. Acest rezultat este unul interesant ce necesită căutarea unor explicații pertinente. Studiile analizate pînă în prezent au arătat că afilierea religioasă nu prezintă diferențe

semnificative în ceea ce privește iertarea. Iertarea corelează pozitiv și semnificativ cu religiozitatea și frecventarea practicilor religioase.

Rezultate surprinzătoare am înregistrat și în urma testării ultimei ipoteze. Dacă rezultatele cercetărilor anterioare realizate pe alte populații de participanți au concluzionat că persoanele sunt mai iertătoare cu cât vârsta lor cronologică este mai mare, studiul de față arată că tinerii (români) cu vârsta cuprinsă între 20-24 de ani sunt de fapt mai iertători decât cei mai în vârstă. Așadar, deși ne-am așteptat ca persoanele mai în vârstă să fie mai dispuse în a adopta comportamente iertătoare, rezultatele sunt în sensul contrar așteptărilor: participanții aflați la stadiul vârstei adolescenței prelungite (*20-24 de ani*) oferă iertarea într-o măsură semnificativ mai mare comparativ cu cei aflați la vârsta adolescenței, 14-19 ani, cei de vârstă adultă precoce, 35-44 de ani și respectiv față de cei de 45-54 de ani, vârsta adultă mijlocie. Și în ceea ce privește cele trei dimensiuni ale iertării (*iertarea de sine, a celorlalți și a situațiilor*) s-au înregistrat diferențe semnificative între participanți, în sensul că indivizii aflați la vârsta adolescenței prelungite (20-24 de ani) acordă iertarea într-o măsură mai mare comparativ cu celelalte categorii de vârstă ale participanților.

Explicăm aceste rezultate prin faptul că iertarea ține mai degrabă de o maturitate emoțională decât de una cronologică. Adolescența târzie și, mai ales tinerețea, sunt considerate etape de importanță deosebită pentru dezvoltarea conștiinței morale și religioase în care oamenii adoptă poziții morale și religioase exacte (Enright, 2001; Kohlberg, 1975). Este posibil ca aceste diferențe apărute să se datoreze și faptului că tinerii de 20-24 de ani au un număr ridicat de interacțiuni sociale. De asemenea, tinerii în ziua de astăzi sunt implicați în tot felul de proiecte de dezvoltare personală, majoritatea școlilor și universităților având un consilier școlar ori psiholog care realizează programe de consiliere individuală și de grup ce au ca scop dezvoltarea abilităților de comunicare și relaționare, dobândirea de strategii utile pentru a face față situațiilor stresante apărute. În plus, generația actuală are acces la o sumedenie de resurse, neaccesibile celor mai în vârstă atunci când aveau vârsta de 20-24 de ani. Un alt rezultat înregistrat în studiul de față este acela că persoanele cu vârsta cuprinsă între 55-65 de ani iartă mai ușor comparativ cu cei de 45-54 de ani. Acesta este în acord cu concluziile altor cercetări amintite anterior (Enright, 2001; Younger *et. al.*, 2004).

Cunoașterea factorilor care contribuie în procesul iertării este primordială. Considerăm că obiectivele propuse au fost atinse, iar limitele existente constituie provocări pentru studii ulterioare.

În pofida limitelor inerente fiecărei cercetări, suntem de părere că rezultatele pe care le-am obținut contribuie la progresul cunoașterii prin faptul că am investigat un aspect foarte puțin abordat în studiile realizate pe populația românească, iertarea, deși aparent este un fenomen cunoscut.

BIBLIOGRAPHY

1. Berry, J. W., Worthington, E. L., Jr., Parrot, L., O'Connor, L. E., & Wade, N. G. (2001). Dispositional forgiveness: Development and construct validity of the transgression narrative test of forgiveness (TNTF).
2. Berry, J. W., Worthington, E. L., Jr., O'Connor, L. E., Parrott, L. III și Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality*, 73, 183-225.
3. Birditt, K. S., Fingerman, K. L., Almeida, D. M. (2005). Age differences in exposure and reactions to interpersonal tensions: A daily diary study. *Psychology and Aging*, 20, 330-340.
4. Curelaru, M. (2014). *Iertarea*. În Dafinoiu, I. și Boncu Ș (coord.), *Psihologie socială clinică* (1-11). Iași: Polirom.

5. Enright, R. D., Fitzgibbons, R. P. (2000). Helping clients forgive: An empirical guide for resolving anger and restoring hope. *Washington, DC: American Psychological Association.*
6. Enright, R. D. (2001). Forgiveness is a choice. A Step-by-Step Process for Resolving Anger and Restoring Hope. *PhD APA Life Tools: Washington.*
7. Fox, A., Thomas, T. (2008). Impact of religious affiliation and religiosity on forgiveness. *Australian Psychologist*, September 2008; 43(3), 175 – 185.
8. Fu, H., Watkins, D., Eadaoin, K. P. (2004). Personality correlates of the disposition towards interpersonal forgiveness: A Chinese perspective. *International Journal Of Psychology*, 39(4), 305–316.
9. Ho, M.Y., Fung, H. H. (2011). *A dynamic process model of forgiveness: a cross cultural perspective: Review of General Psychology*, 15(1), 77-84.
10. Jampolsky, G. G. (2008). Forgiveness: the greatest healer of all. *Beyond Words Publishing, Inc. Hillsboro, Oregon, USA.*
11. Kadima Kadiangandu, J., Mullet, E, Vinsonneanu, G. (2001). Forgiveness: A Congo-France comparison. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 505-511. Google Scholar Link.
12. Lawler, K. A., Younger, J. W., Piferi, R. L., Jobe, R. L., Edmondson, K. A., Jones, W. H. (2005). The unique effects of forgiveness on health: An exploration of pathways. *Journal of Behavioral Medicine*, 28, 157–167.
13. Luong, G., Charles, S. T., Fingerman, K. L. (2011). Better with age: Social relationships across adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28, 9–23.
14. Macaskill, A. (2007). Exploring religious involvement, forgiveness, trust, and cynicism. *Mental Health, Religion and Culture*, 10, 203-218.
15. Maltby, J., Macaskill, A., Gillett, R. (2007). The cognitive nature of forgiveness: Using cognitive strategies of primary appraisal and coping to describe the process of forgiving. *Journal of Clinical Psychology*, 63, 555–566
16. McCullough, M. E., Worthington, E. L., Jr. (1999). Religion and the forgiving personality. *Journal of Personality*, 67, 1141-1164.
17. McCullough, M. E. (2001). Forgiveness: Who does it and how do they do it? Current Directions. *Psychological Science*, 10, 194–197.
18. McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D., Johnson, J., D. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being and the big five. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 601-610.
19. McCullough, M. E., Hoyt, W. T. (2002). Transgression-related motivational dispositions: Personality substrates of forgiveness and their links with the big five. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1556–1573.
20. Miller, A. J., Worthington, E. L., McDaniel, M. A. (2008). Gender and forgiveness: A meta-analytic review and research agenda. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27, 845–878.
21. Mullet, E., Barros, J., Frongia, L., Usaï, V., Neto, F., Rivière Shafighi, S. (2003). Religious involvement and the forgiving personality. *Journal of Personality*, 71, 1-19.
22. Mullet, E., Neto, F., Riviere, S. (2005). Personality and its effects on resentment, revenge, and forgiveness and on self-forgiveness. In E. L. Worthington Jr. (Ed.), *Handbook of forgiveness*, 159–182. New York: Hove, Routledge.
23. Passmore, Nola L. and Rea, Vivienne C. and Fogarty, Bronwyn T., Zelakiewicz, Pualani M. L. (2009) Parental bonding and religiosity as predictors of dispositional forgiveness. In: *44th Australian Psychological Society Annual Conference 2009, 30 Sept -4 Oct 2009, Darwin, Australia*. Accessed from USQ ePrints <http://eprints.usq.edu.au>

24. Romero, C., Mitchell, D. B. (2008). Forgiveness of interpersonal offenses in younger and older roman catholic women. *Journal of Adult Development*, 15, 55-61.
25. Sandage, S. J. și Crabtree, S. (2012). Spiritual pathology and religious coping as predictors of forgiveness. *Mental Health, Religion și Culture*, 15(7), 689 -707.
26. Strelan, Peter, N.T. Feather, Ian McKee (2011). Retributive and Inclusive Justice Goals and Forgiveness: The Influence of Motivational Values. *Soc Just Res*, 24, 126-142.
27. Subkoviak, M., Enright, R., Wu, C.-R., Gassin, E., Freedman, S., Olson, L., et al. (1995). Measuring interpersonal forgiveness in late adolescence and middle adulthood. *Journal of Adolescence*, 18, 641–655.
28. Sukhodolsky, D. G., Golub, A., Cromwell, E. N. (2001). Development and validation of the anger rumination scale. *Personality and Individual Differences*, 31, 689–700.
29. Toussaint, L. L., Williams, D. T., Musick, M. A., Everson, S. A. (2001). Forgiveness and health: Age differenced in a US probability sample. *Journal of Adult Development*, 8, 249–257.
30. Toussaint, L. L., Webb, J. R. (2005). Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness. *The Journal of Social Psychology*, 145, 673–685.
31. Worthington, E .L., Drinkard, D.T. (2000). Promoting reconciliation hrough psychoeducational and therapeutic interventions *Journal of Martal and Family Therapry*, 26, 93-101.
32. Wuthnow, R. (2000). How religious small groups promote forgiving: A national study. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 39, 125–139.
33. Yamhure Thompson, L., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., Heinze, L., Neufeld, J. E., Shorey, H. S., Roberts, J. C., Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73, 313-360.
34. Younger, J. W., Piferi, R. L., Jobe, R. L., Lawler, K. A. (2004). Dimensions of forgiveness: The view of laypersons. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 837–855.